

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นธัญพืชที่มีความสำคัญต่อมนุษยมานานนับพันปี และเป็นพืชอาหารหลักของประชากรมากกว่าครึ่งโลก รวมทั้งประเทศไทยซึ่งบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักประจำวัน ข้าวจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของวัฒนธรรมไทยมีประเพณีสืบสานวัฒนธรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน อาชีพทำนาจึงเป็นอาชีพที่สำคัญของเกษตรกรไทยมาแต่อดีต ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าว 65 – 67 ล้านไร่ สามารถผลิตข้าวและส่งออกทำรายได้ให้แก่ประเทศปีละประมาณ 200,000 ล้านบาท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (<http://www2.oae.go.th> ค้นคืนวันที่ 25 พฤษภาคม 2556) กล่าวว่าประเทศไทยสามารถส่งออกข้าวปีละกว่า 9 ล้านตัน หรือมากกว่า 1 ใน 3 ของข้าวที่ส่งออกทั้งหมดในโลก แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่โดดเด่นของไทยในด้านการผลิตและการค้าข้าว ในปี 2554 สร้างรายได้ให้กับประเทศกว่า 196,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 22 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและร้อยละ 2.8 ของการส่งออกทั้งหมด นอกจากนี้ ข้าวยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชากรส่วนใหญ่กว่า 3.7 ล้านครัวเรือนหรือร้อยละ 66 ของภาคการเกษตร องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้ประมาณการว่าในปี พ.ศ.2565 ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นประมาณ 7,000 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทวีปเอเชีย และรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก จะส่งผลให้มีผู้บริโภคข้าวเพิ่มขึ้น และหากอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไป จึงมีความจำเป็นต้องเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอกับจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค จึงต้องเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวให้สูงขึ้นสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย (2553 : 76) กล่าวว่าฤดูกาลทำนาของจังหวัดเชียงรายแบ่งเป็นฤดูนาปีและนาปรัง เป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และเพื่อการจำหน่าย โดยขายให้กับโรงสี พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมปลูกได้แก่ ข้าวเจ้า คือ ข้าวหอมมะลิ สุพรรณบุรี 1 และข้าวหอมปทุมธานี ส่วนข้าวเหนียวได้แก่ พันธุ์ กข6

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่อยู่ทางตอนเหนือสุดของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงรายมีอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด จำนวน 3,054,684 ไร่ ครัวเรือนเกษตรกร 181,020 ครัวเรือน พื้นที่ทำนาทั้งหมด 1,386,137 ไร่ และได้ขึ้น

ทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2555/56 จำนวน 84,064 ราย พื้นที่ปลูกข้าว 1,200,072.2 ไร่ ปริมาณผลผลิตประมาณ 60.4 ล้านตัน

จังหวัดเชียงรายมีศูนย์ข้าวชุมชนที่ตั้งโดยกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งมีการดำเนินงานกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจำนวน 40 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย 2555 : 1) เพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ชาวนา พัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดให้กับชาวนาและองค์กรชาวนา ให้สามารถบริหารการผลิตและการตลาดข้าวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันเพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของชาวนาให้ดีขึ้น โดยอาศัยกลยุทธ์หลักในการส่งเสริมการผลิตข้าว จึงได้จัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนขึ้น ซึ่งได้ก่อตั้งครั้งแรกในปี 2543 โดยกำหนดให้ศูนย์ข้าวชุมชน 1 ศูนย์ครอบคลุมพื้นที่ 8,000 ไร่ โดยมุ่งเน้นให้มีการสร้างแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ดีในชุมชน ทำให้เกิดการนำเทคโนโลยีการผลิตข้าวมาใช้ และข้าวมีคุณภาพดี ขยายผลสู่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมากขึ้น (กรมการข้าว 2555 : 5)

อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ปลูกข้าวในปีการผลิต 2555/56 จำนวน 84,050 ไร่ ผลผลิตรวม 44,372.914 ตัน มีศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในพื้นที่ 11 ตำบล จำนวน 8 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จัน จาก <http://ecoplant.doae.go.th> ค้นคืนวันที่ 25 พฤษภาคม 2556) พื้นที่ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของอำเภอแม่จัน พื้นที่นาส่วนใหญ่ของเกษตรกรอยู่นอกเขตชลประทาน แต่สามารถปลูกได้ทั้งนาปีและนาปรัง จึงทำให้เกษตรกรนิยมปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก (แผนพัฒนาการเกษตรตำบลสันทราย 2556-2558 : 9) เกษตรกรแต่ละรายมีการบริหารจัดการแปลงนาที่แตกต่างกันออกไป บางรายประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการสูง แต่บางรายไม่ประสบความสำเร็จหรือยังไม่เป็นไปตามความคาดหวัง จากปัญหาเกษตรกรใช้ต้นทุนสูง การบริหารจัดการไม่เหมาะสม เกิดการระบาดของโรค และแมลง เกษตรกรใช้กระบวนการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม และมีการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่สูง เกษตรกรขาดความรู้ทางด้านวิชาการ ไม่มีการปฏิบัติและดูแลอย่างถูกต้องและเหมาะสม ในด้านกระบวนการผลิต ทำให้ได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เนื่องจากเกษตรกรบางรายต้องเช่าที่นา และค่าเช่านามีราคาสูงเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันราคาที่ดินได้ปรับตัวสูงขึ้น จึงทำให้ค่าเช่าที่นาสูงขึ้นไปตามราคาของที่ดิน

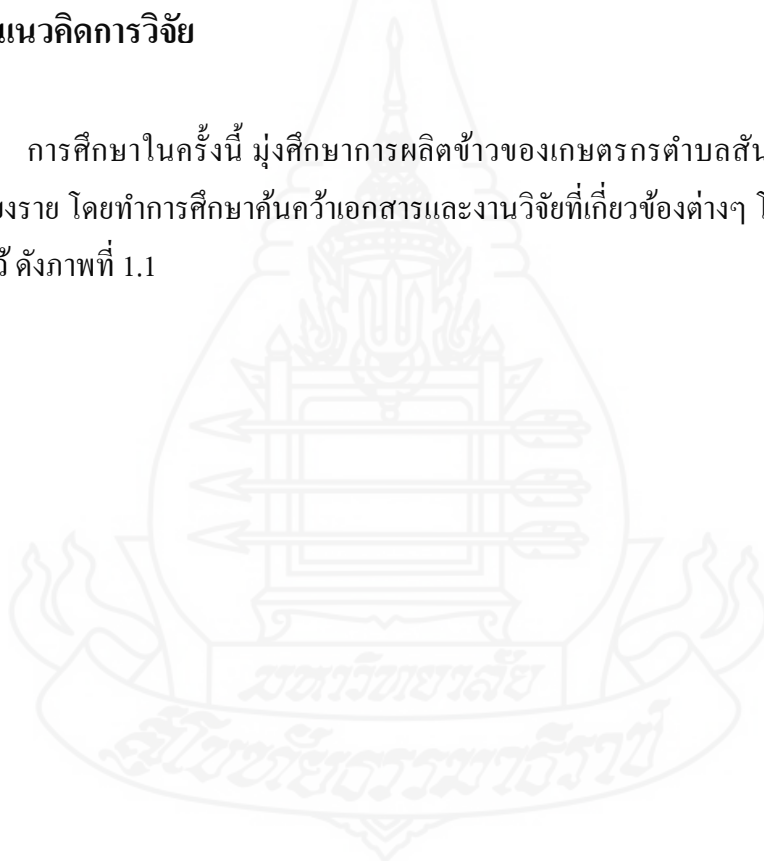
ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้ทำการศึกษาในเรื่อง การผลิตข้าวของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การปลูก การดูแลรักษา ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน พัฒนา ส่งเสริมให้การสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ให้มีการบริหารจัดการผลิตข้าวประสบผลสำเร็จ เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมืออาชีพ มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

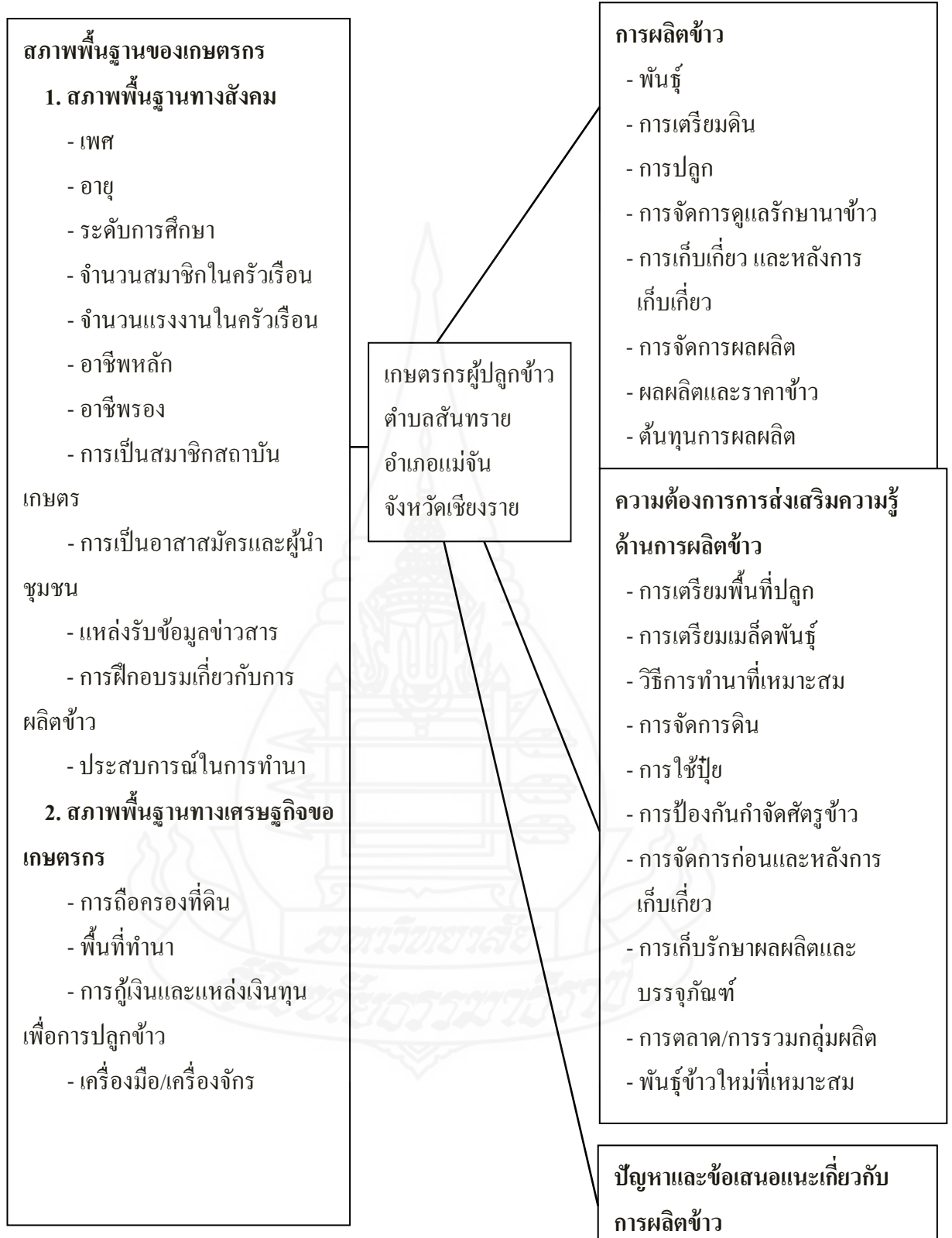
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐาน ของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.2 เพื่อศึกษาการผลิตข้าว ของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.3 เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมความรู้ด้านการผลิตข้าว ของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าว ของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งศึกษาการผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยกำหนดตัวแปรที่จะศึกษาไว้ ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาการผลิตข้าว ของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยผู้ที่ให้ข้อมูลคือเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2554/55 จำนวน 224 ครัวเรือน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกข้าวตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2554/55

5.2 อายุ หมายถึง อายุของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปีที่ทำการศึกษาวิจัย

5.3 อาชีพหลัก หมายถึง การประกอบอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัว

5.4 อาชีพรอง หมายถึง การประกอบอาชีพหลังจากฤดูการทำนา

5.5 การดูแลรักษา หมายถึง การจัดการแปลงนา ตั้งแต่หว่านหรือปลูกข้าวจนถึงการเก็บเกี่ยว โดยการให้น้ำ ใส่ปุ๋ย การป้องกันกำจัดโรค แมลง และศัตรูศัตรูข้าว

5.6 การเก็บเกี่ยว หมายถึง การเก็บผลผลิตข้าวโดยใช้แรงงานคนและเครื่องจักร

5.7 ผลผลิตข้าว หมายถึง ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าวในฤดูนาปี 2554/55

5.8 ปุ๋ยเคมี หมายถึง ปุ๋ยสังเคราะห์ที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวใช้ในกระบวนการผลิตข้าว

5.9 ความต้องการการส่งเสริมความรู้ หมายถึง ความรู้ที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ต้องการรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าว ที่ตนเองยังไม่มีหรือไม่ทราบชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิบัติของเกษตรกร ในการผลิตข้าว

5.10 การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดวิชาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร และการบริการอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการผลิตทางการเกษตร หรือการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ไปสู่เกษตรกร หรือบุคคลเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการยอมรับ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และนำไปเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจกำหนดแนวทาง และวางแผนในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวของเกษตรกร ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด และตรงกับความต้องการของเกษตรกร

6.2 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการผลิตข้าว ใช้ประกอบการพิจารณาการจัดทำโครงการถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีการผลิตข้าว ตามความต้องการของเกษตรกร

